

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"
I.M. Tuxtashev
2022-yil 30.06

PSIXOLOGIYA
FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100 000 – Xizmatlar
Ta'lim sohasi: 1010 000 – Xizmat ko'rsatish sohasi
Ta'lim yo'nalishi: 61010500 – Gid hamrohligi va tarjimonlik faoliyati
(ingliz tili)

Fan/modul kodi PSIX1504		O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	ECTS- Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus	Xaftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Psixologiya	54	66	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad– talabalarga psixologiya fanining qonuniyatlari, psixologiyaning Sharq va G'arb olimlari tomonidan o'rganilishi, jahon psixologiya ilmining zamonaviy yutuqlari, psixologiyaning o'rganilishi, psixologiyaning prinsiplari, psixologiya fanining tarmoqlari, bugungi kun ta'lim jarayonidagi psixologik muammolar, psixologik xizmat ko'rsatish masalalari, bo'lajak o'qituvchilarning psixologik bilimlarini shakllantirish, shaxsda ro'y berayotgan o'zgarishlarning shaxs ijtimoiy xulq-atvoriga qay tarzda ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushuntiruvchi mexanizmlar to'g'risida bilim berishdan iboratdir.</p> <p>Fanning vazifasi - Psixologiyaga oid nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, shaxsda ro'y berayotgan o'zgarishlarning shaxs ijtimoiy xulq-atvoriga qay tarzda ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tushuntiruvchi mexanizmlar to'g'risida bilimlar shakllan-tirish, ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish, psixologik qonuniyatlarining mazmun-mohiyatini bilish, o'rganilgan bilimlarni ta'lim va tarbiya jarayonlariga to'g'ri tatbiq eta olish ko'nikma va malakalarini shakllantirish.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlar)</p> <p>II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1–mavzu. Psixologiya fani predmeti, vazifalari va ilmiy tadqiqot metodlari.</p> <p>Psixologiya fani haqida tushuncha. Psixologiya fanining predmeti va asosiy vazifalari. Psixikaning namoyon bo'lishi. Psixologiyaning o'rganilish bosqichlari (bixeviorizm, neobixeviorizm, neofreydizm). Psixologiya fanining fanlar bilan o'zaro bog'liqligi. Psixologiya fanining tarmoqlari. Xorijiy tillarni o'qitishning psixologik jihatlari, xorijiy tilni o'rganishning psixologik prinsiplari, bilish jarayonlarining o'ziga xosligi, insonda xorijiy tillardagi matnni o'qish layoqati. Axborot texnologiyalar asrida inson psixologiyasining rivojlanish omillari. psixologiya fanining ilmiy tadqiqot metodlari. Psixikaning namoyon bo'lishi. Hozirgi zamon psixologiyasining ilmiy tadqiqot metodlari. B.G.Anevning tadqiqot metodlari klassifikatsiyasi, kuzatish metodi va uning turlari, eksperiment metodi, so'rov metodi va uning turlari, faoliyat mahsulini o'rganish metodi, test metodi kabi ilmiy tadqiqot metodlarining o'tkazilish usullari.</p> <p>2–mavzu. Psixika va ongning taraqqiyot bosqichlari.</p>			

Psixikaning filogenetik taraqqiyoti. Odam psixikasining paydo bo'lishi va taraqqiyoti. Ong strukturasi va uning asosiy psixologik xarakteristikasi. Yuksak psixik funksiyalarning tarkib topishi va ularning tuzilishi, Psixikaning substrati – tanadir. Yuksak psixik funksiyalarning substrati – miya. Psixikaning vazifasi. Ong va uning shakllari. Ong tushunish sifatida; refleksiya nisbatan qobiliyatlilik, o'z-o'zini kuzatish, o'zligini anglash. Ongsizlikning onglikdan farqi, ust onglik holatlari, ong tuzilmasi, ongning tarkibi, aks ettiruvchanligi, ijodiylikni vujudga keltiruvchanlik hususiyatlari.

3–mavzu. Shaxs shakllanishi va faoliyat.

Shaxs haqida tushuncha, odam-inson-individuallik tushunchalari, shaxs ijtimoiy ta'sirlar maxsuli sifatida: ijtimoiy normalar, sanksiyalar. Shaxs nazariyalari endopsixika va ekzopsixika. Markaziy Osiyo mutaffakirlari ijodida shaxs kamoloti. Chet el psixologiyasida shaxs nazariyalari. Rus va o'zbek psixolog olimlarning shaxs haqidagi ilmiy qarashlari. Biogenetik va sotsiogenetik nazariyalar. «Men»-obrazi va o'z-o'ziga baho. Shaxsga xos bo'lgan ob'ektiv sifatlar, onglik, javobgarlikni his etish o'z qadrini bilish.

Faoliyat haqida tushuncha. Faoliyatning psixologik talqini. Faoliyatning turlari. Faoliyatning interiorizatsiyasi va eksteriorizatsiyasi. O'yin faoliyatining o'ziga xos jihatlari. O'qish faoliyati, uning komponentlari va psixologik xususiyatlari. Mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlari. Faoliyatda muvaffaqiyatga erishish. Faoliyatning shaxs taraqqiyotidagi roli. Faoliyat mexanizmlari, motivlari, harakat, maqsad, mnemik faoliyat, fikrlash faoliyati, fahm - farosat vositasida turli xil muammolar, masalalar va jumboqlarni yechishga qaratilgan faoliyat. Faoliyat va motivlar.

4–mavzu. Bilish jarayonlari. Sezgi va Idrokning psixologik mohiyati.

Sezgi psixik jarayon sifatida. Sezgining psixofiziologik asoslari. Sezgining tasnifi, sezgi klassifikatsiyalari, qonuniyatlari, chet el psixologiyasida sezgi nazariyalari. Sezgi kognitiv jarayonning boshlang'ich nuqtasi (R.Solso). Analizatorlar. Sezgining retseptor va reflektor nazariyasi. Idrok turlari. Idrokning asosiy sifatleri. Idrokning individual xususiyatlari. Idrokning asosiy xususiyatlari uning predmetliliigi, yaxlitligi, strukturaliligi, doimiyiligi (konstantligi, appersepsiya) va anglashilganligi. Idrokning yangi qirralari. Idrokning fiziologik asoslari.

5–mavzu. Diqqat haqida umumiy tushuncha.

Diqqat haqida tushuncha. Diqqatning nerv-fiziologik asoslari. Diqqat turlari. Diqqatning asosiy xususiyatlari. Diqqatning ko'chuvchanligi, bo'linishi, ko'lami, kuchi, barqarorligi va bo'linishi. Diqqatning rivojlanishi. Diqqatning buzilishi.

6–mavzu. Xotira. Xayol va tasavvur haqida tushuncha.

Xotiraning psixik jarayon sifatida o'rganilishi. Xotira va uning psixofiziologik mexanizmlari. Xotira jarayonlari va uning turlari. Xotiraning neyrofiziologik va bioximik nazariyalari. Xotirani mustahkamlash qonuniyatlari. Assotsiatsiya va uning turlari. Xotira murakkab psixik jarayon ekanligi, xorij psixologiyasida xotira borasidagi psixologik fikrlar.

Hayol haqida tushuncha. Hayolning fiziologik asoslari. Hayol turlari va

tavsifi. Tasavvur va uning talaba faoliyatidagi roli. Hayol va tasavvurning o'zaro aloqadorligi. Xorij psixolog olimlarining hayol to'g'risidagi fikrlari.

7-mavzu. Tafakkur va nutqning psixologik mohiyati.

Tafakkurning bilish jarayoni sifatidagi mohiyati va shaxs shakllanishida tutgan o'rni. Tafakkurning nerv-fiziologik asosi. Tafakkur operatsiyalari. Tafakkurning mantiqiy shakllari va turlari. Tafakkur sifatlarini inson intellektual taraqqiyotidagi o'rni.

Nutq to'g'risida umumiy tushuncha. Tilning asosiy funksiyalari. Nutk faoliyatining fiziologik mexanizmlari. Nutq rivojlanishi davrlari va xususiyatlari. Nutq vujudga kelishining nazariyalari. Nutqning anatomik tasviri. Nutqni idrok qilish nazariyasi. Nutq turlari (og'zaki nutq, yozma nutq, monologik, dialogik, poliologik nutq, verbal, noverbal, paralingvistik ta'sir vositalari).

8-mavzu. Shaxs ustanovkasi, dunyoqarashi. Ehtiyoj va qiziqishlarning psixologik tasnifi.

Shaxsning ijtimoiy ustanovkalari. Shaxsning ustanovkasi yoki anglanilmagan mayllari. Rus olimi V.A.Yadovning dispozitsion konsepsiyasi, unda ustanovkalarining to'rt bosqich va to'rt tizimli tavsifi. Shaxsning e'tiqodi. Shaxsning yo'nalganligi. Dunyoqarashning tarkib topishi va rivojlanishi. Ehtiyoj to'g'risida umumiy tushuncha. Ehtiyojlar faollikning manbai sifatida. Ehtiyojlarning turlari. Qiziqishning psixologik tasnifi. Psixologiyada qiziqishning turlari va darajalari. Ta'lim jarayoniga ijobiy qiziqishlarni hosil qilish - ta'lim samaradorligi omili sifatida. Qiziqishning mazmun jihatidan hamda maqsad jihatidan farqlari.

9-mavzu. Motiv va motivatsiya. Iroda.

Motivatsiya. Motiv tushunchasiga olimlar tomonidan berilgan ta'riflar. Motivatsiya va motivlarning nazariy muammolari. Motiv muammosi va uning yechimiga doir muloxazalar. Shaxsning shakllanishida motivatsiyaning roli. Ilk bolalik yosh davrida xulq-atvor motivlari. O'quv faoliyati motivlari. Motiv klassifikatsiyasi.

Iroda haqida tushuncha. Irodaning nerv-fiziologik asoslari. Irodaviy faoliyatning umumiy xususiyatlari. Iroda borasidagi nazariyalar. Irodaviy akt va uning tuzilishi. Maqsad, tilak-havaslar, harakat motivlari va motivlar kurashi, qarorga kelish, qarorni ijro etish, irodaviy zo'r berish. Shaxsning irodaviy sifatleri, irodani tarbiyalash, irodaning individual xususiyatlari.

10-mavzu. Shaxsning hissiy holatlari. Emotsiya va Hissiyot.

Hissiyot to'g'risida umumiy tushuncha. Emotsiya, hissiyotning impressiv tomoni, emotsional harakatlarning ekspressiv tomoni, dinamik stereotip, ambivalentlik. Hissiyot va emotsional holatlarning fiziologik asoslari. Odam va hayvon emotsiyalari. Hissiy kechinmalarning shakllari. Shaxs fidoyilik tuyg'usini psixologik baholash. Vatanparvarlik his-tuyg'usini baholash mezonlari.

11-mavzu. Shaxsning individual psixologik xususiyatlari: Temperament.

Temperament haqida tushuncha. Qadimgi yunon olimi Gippokrat ta'limotiga binoan, insonlarning temperament xususiyatlari jihatidan o'zaro bir-biridan tafovutlanishi. Oliy nerv faoliyati tipi va temperament. I.P.Pavlovning temperament shartli reflektor faoliyatining individual xususiyatlarini keltirib chiqaruvchi omillar

bilan bog'liqligi haqidagi ta'limoti.

12-mavzu. Shaxsning individual psixologik xususiyatlari: Xarakter. Qobiliyat

Xarakter haqida tushuncha. Xarakterning nerv-fiziologik asoslari. Xarakter tipologiyasi. Xarakter aksentuatsiyasi. Xarakter tarkibi. Xarakterning shakllanishi, xarakter tuzilishi va xususiyatlari. Xarakterning tarkib topishida taqlidchanlikning roli. Xarakterning hosil bo'lishida nizoli vaziyatlarning tutgan o'rni. Shaxslararo munosabatlarda shaxs xarakter xususiyatlarining shakllanishi va rivojlanishi. Oilaviy munosabatlarda shaxs xarakter xususiyatlarining o'rni. Qobiliyatning sifat va miqdor tavsifi. Qobiliyatlar tuzilishi. Talantning paydo bo'lishi va tuzilishi. Qobiliyat va talantning tabiiy shartlari. Qobiliyat nazariyalari talqini. Qobiliyatlarining rivojlanishi. Qobiliyat va irsiyat. Qobiliyat va kasb tanlash.

13-mavzu: Shaxslararo munosabatlarda muloqot psixologiyasi.

Muloqot haqida umumiy tushuncha. Muloqot va muomala psixologiyasi. Muloqotning muvaffaqiyatli bo'lishida shaxs sifatlarining o'rni. Shaxsni muloqot usullariga o'rgatish. Muloqot va til. Og'zaki kommunikatsiya (nutq). Nutq mexanizmlari. Nutqsiz kommunikatsiya. Sotsial nazorat va ijtimoiy qoidalar. Pedagogik muloqotda psixologik bog'lanish va shaxslararo mojaro. Shaxslararo birgalikda harakat va do'stona munosabatlar.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu: Psixologiya fani predmeti, vazifalari va ilmiy tadqiqot metodlari

2-mavzu: Psixika va ongning taraqqiyot bosqichlari

3-mavzu: Shaxs shakllanishi va faoliyat.

4-mavzu: Bilish jarayonlari. Sezgi va Idrokning psixologik mohiyati.

5-mavzu: Diqqat psixologik jarayon sifatida rivojlanishi.

6-mavzu: Xotira. Xayol va tasavvur haqida tushuncha.

7-mavzu: Tafakkur va nutqning psixologik mohiyati.

8-mavzu: Shaxs ustanovkasi, dunyoqarashi. Ehtiyoj va qiziqishlarning psixologik tasnifi.

9-mavzu: Motiv va motivatsiya. Iroda.

10-mavzu: Shaxsning ustanovkasi, e'tiqodi va dunyoqarashi. Motiv va motivatsiya. Iroda.

11-mavzu: Shaxsning hissiy holatlari. Emotsiya va Hissiyot.

12-mavzu: Shaxsning psixologik xususiyatlari. Temperament. Xarakter. Qobiliyati

13-mavzu: Shaxsning psixologik xususiyatlari. Qobiliyat.

14-mavzu: Shaxslararo munosabatlarda muloqot psixologiyasi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Umumiy psixologiya fanining taraqqiyot bosqichlari predmeti va asosiy

	<p>vazifalari.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. O'zbek, rus va xorij psixolog olimlari psixologik qarashlari. 3. Ong tuzilmasi to'g'risida tushuncha. 4. Odam psixikasining paydo bo'lishi va taraqqiyoti. 5. Shaxs to'g'risida umumiy tushuncha. 6. Shaxsning, hissiy, irodaviy sohasi va hissiyotlar haqida 7. O'qish faoliyati, uning komponentlari va psixologik xususiyatlari. 8. Sezgi psixik jarayon sifatida 9. Sezgi qonuniyatlari bo'yicha mulohazalar. 10. Idrokning ta'rifi va uning xususiyatlari 11. Psixikaning felogenetik taraqqiyoti 12. Diqqatning rivojlanishi va diqqat faoliyatning zaruriy sharti. 13. Xotira, xotiraning nerv fiziologik asoslari. 14. Faoliyatning interiorizatsiyasi va ekteriorizatsiyasi. 15. Mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlari. 16. Tafakkur rivojlanish xususiyatlari, inson intellektual taraqqiyotida tafakkur o'rni. 17. Nutq rivojlanishi haqida mulohazalar. 18. Tasavvur va uning talaba faoliyatidagi roli. 19. Xorij psixolog olimlarining hayol to'g'risidagi fikrlari 20. Hayolning psixobiologik rivojlanishi. 21. Shaxsning ijtimoiylashuvi, Ijtimoiy ustanovkalar 22. Psixologiyada qiziqishning turlari va darajalari. 23. Ehtiyojlar faollikning manbai sifatida 24. Temperament tipiga mos juft tanlash- oilaviy munosabatlar mustahkamligi omili sifatida 25. Nerv sistemasi va temperament 26. Ta'limga ijobiy motivlarni shakllantirish 27. Inson xarakteri va shaxs kamoloti 28. Qobiliyatning tuzilishi 29. Qobiliyat ierarxiyasi va rivojlanishi haqida mushohadalar. 30. Xorij psixolog olimlarining psixologik qarashlari 31. O'qituvchining pedagogik qobiliyatlari 32. Xotira to'g'risidagi nazariyalar 33. Umumiy psixologiya fanining tarmoqlari <p>Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzularining xajmi va salmog'idan kelib chiqib, talabalar yakka tarzda yoki kichik guruh (2-3 nafar talaba)da loyiha tarzida bajarishlari va taqdimot qilishlari tavsiya etiladi. Mustaqil ta'lim mavzusini ochib berishda xorijiy tillardagi audio va videomateriallarni tarjima qilib taqdim etish zarur.</p> <p>Fanni o'qitish jarayonida talaba interfaol usullar vositasida mustaqil ta'lim olishga rag'batlantiriladi va ular mehnat faoliyatida o'z fikrini mustaqil tarzda bayon etish va o'quvchilar bilan til topisha olish talab qilinadi. Talabadan fan</p>
--	---

	<p>bo'yicha mustaqil o'rgangan bilimlarini auditoriyada turli xil interaktiv uslublar orqali namoyish qila olishi va boshqalarga o'rgata olishi talab etiladi.</p>
3.	<p>V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Umumiy psixologiya fanining asosiy tushuncha va terminlarini bilishi, farqlashi va tushuntira olishi lozim. Jumladan, psixik jarayonlar, psixik holatlar, psixologik xususiyatlar haqidagi bilimlarni egallashi ularni <i>tavsiflay olishi shart</i>; - Umumiy psixologiya fanining mazmuni, mohiyati, psixik taraqqiyot jarayoni, psixik rivojlanishga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari va qonuniyatlarini, psixik rivojlanishning <i>asosiy xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; - Talaba shaxsdagi bilish jarayonlar va ruhiy holatlarning yuzaga kelish mexanizmlarini, qonuniyatlarini bilishi, shaxsning tashqi omillar ta'siriga berilishiga doir bilim va <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>. - Axborotlar tezligini anglashi, o'z-o'zini boshqara olishi, o'zaro ta'sir etish va hamkorlikda ishlashni bilishi va ulardan foydalana olishi psixologiya faniga oid adabiyotlar bilan ishlash <i>ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak</i>.
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ma'ruzalar; • Keys-stadilar (amaliy muammoli vaziyatli keyslar); • Bumerang texnologiyasi; • Grafik organayzer va javdallar; • Bahs-munozara, davra suhbatlari; • Kichik guruhlarda ishlash; • Taqdimotlarni qilish; • Psixologik treninglar; • Jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Umumiy psixologiya faniga tegishli fenomenlarni bilish, mazmun va mohiyatini ochib bera olish, umumiy psixologiya fanining prinsiplari (qonuniyatlarini)ni bilish, mazkur kursda olingan nazariy bilimlarni hayotiy vaziyatlarga to'g'ri tatbiq eta olish, mustaqil mushohada yuritish, dars jarayonlarida faol ishtirok etish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni belgilangan muddatlarda bajarish, mustaqil ta'lim mavzusi bo'yicha adabiyotlardan ma'lumot yig'ish, o'rganish, tahlil qilish va taqdim etish, yakuniy nazorat bo'yicha test topshiriqlarini</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. G'oziev.E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2010 2. G'oziev.E.G. Ontogenez psixologiya. Toshkent. "Noshir" nashriyoti 2010 3. David G. Mayers Psychology, USA, 2010. 4. A.Shamshetova, R.N.Melibaeva, X.Usmanova, I.Haydarov. Umumiy psixologiya. T. 2018 5. Z.T.Nishonova, N.G'.Kamilova, N.I.Xalilova, D.U.Abdullayeva

	<p>Taraqqiyot psixologiyasi va differensial psixologiya. Tashkent. "Innovatsiya-Ziyo"-2020</p> <p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <p>6. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot T.2000 7. Ivanov F.I., Zufarova M.E. Umumiy psixologiya. T., 2008 8. Yuldashev S.R. Ijtimoiy psixologiyadan masalalar to'plami. T.2012. 9. ROSIE M. SPIELMAN.Psychology. © 2017 Rice University 10. Masara Ibuka. Uchdan keyin kech. T-2020. "Akademnashr" 11. Masara Ibuka. Uchdan keyin kech. T-2020. "Akademnashr"</p> <p>Axborot manbaalari</p> <p>12. www.expert.psychology.ru 13. www.psychology.all.ru 14. www.psychology.net.ru 15. www.koob.ru</p>
7.	<p>Samarqand davlat chet tillar instituti tomonidan ishlab chiqilgan va institut Kengashining 2022-yil "30" 06 dagi "11"-sonli bayoni bilan tasdiqlangan.</p>
8.	<p>Fan/modul uchun mas'ullar: F.O'.Avulxairov - SamDChTI, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi. A.D.Axmedov - SamDChTI, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi.</p>
9.	<p>Taqrizchilar: A.I.Saidov - SamDChTI, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi p.f.n. dotsent, DSc (psixologiya fanlari doktori) O.S.Qodirov - SamDU, "Psixologiya" kafedrası mudiri, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori, (PhD)</p>